

APTEEKKIEN ASTMA- OHJELMA

APTEEKKIEN ASTMAOHJELMA

Apteekkien astmaohjelman tavoitteena on edistää astman ja keuhkohtaumataudin hoidon onnistumista apteekista saatavan neuvonnan avulla. Astman hyvä hoitotasapaino edellyttää myös muiden atooppisten sairauksien hyvää hoitoa, mikä huomioidaan ohjelmassa. Neuvonnalla pyritään varmistamaan lääkehoidon onnistuminen. Samalla pyritään kannustamaan sairauden hoitotasapainoa ja toimintakykyä parantaviin elintapamuutoksiin, kuten terveystiikunnan lisäämiseen ja tupakoinnin lopettamiseen.

Pitkäaikaisessa lääkehoidossa olevilla potilailla on usein enemmän kontakteja apteekkiin kuin muihin terveydenhuollon palvelupisteisiin: esimerkiksi astmapotilailla on vuodessa noin miljoona apteekkikäyntiä pelkästään astmalääkkeisiin liittyen. Apteekkeilla on siten hyvät mahdollisuudet ja myös lakisääteinen velvoite ohjata potilaita käyttämään lääkkeitään oikein. Jokaisella asiointikerralla apteekissa tarjoutuu luonteva tilaisuus lääkehoitoa koskeville kysymyksille ja keskusteluille, hoidon onnistumisen kartoittamiselle ja hoitoon sitoutumisen tukemiselle.

Apteekkien astmaohjelma on vahvasti paikalliseen moniammatilliseen yhteistyöhön suuntaava ohjelma. Potilaan saama hyvä ohjaus ja neuvonta toteutuvat parhaiten lisäämällä apteekkien ja muun terveydenhuollon sekä järjestöjen välistä yhteistyötä ja selkiyttämällä tähän liittyvän työnjaon periaatteita.

Apteekkien astmaohjelman alkuvuodet ja hallinnointi

Apteekkien astmaohjelma aloitettiin vuonna 1997 osana **Valtakunnallista astmaohjelmaa**, joka oli käynnissä vuosina 1994–2004. Sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämän ohjelman tavoitteena oli tehostaa astman hoitoa ja erityisesti keventää sairauden vaikeusastetta. Ohjelman saavutuksia arvioitaessa todettiin apteekkien hoitaneen sille ohjelmassa asetetun tehtävän hyvin ja tuoneen siihen merkittävän lisävoimavaran.

Vuonna 2008 käynnistettiin **Kansallinen allergiaohjelma**, joka on toimeenpano-ohjelma allergian ja astman aiheuttamien haittojen vähentämiseksi ja väestön tietokyvyn lisäämiseksi. Silloisen Kansanterveyslaitoksen

(nykyinen Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos) käynnistämän ohjelman toteutukseen ovat vahvasti sitoutuneet **Filha ry, Hengityслиitto, Allergia- ja Astmaliitto ja Iholiitto**. Allergiaohjelman jalkautuminen apteekkeihin on tapahtunut Apteekkien astmaohjelman rakenteita hyödyntäen. Apteekkien astmaohjelma on samalla laajentunut kattamaan astman lisäksi muut atooppiset sairaudet.

Apteekkariliitto hallinnoi Apteekkien astmaohjelmaa ja tekee yhteistyötä valtakunnallisten ohjelmien taustaorganisaatioiden kanssa. Apteekkariliitossa ylläpidetään astmayhdysenkilörekisteriä, tiedotetaan apteekkeja ajankohtaisista asioista, järjestetään koulutusta ja osallistutaan niiden suunnitteluun. Apteekkariliitossa kerätään tietoa ohjelmaan osallistuvilta apteekkeilta toiminnan seuraamiseksi ja arvioimiseksi ja osallistutaan valtakunnallisten taustaohjelmien arviointiin liittyvien tutkimusten toteutukseen.

Suosituks^{et} apteekkeille

Apteekkien astmaohjelman puitteissa hahmotellaan suuntaviivat ja tavoitteet apteekkien roolille ja toiminnalle. Näiden varassa varsinaiset toimintatavat ja mallit muotoutuvat paikallisesti.

Ohjelmaan osallistuvissa apteekkeissa tulee olla:

- Astmayhdysenkilö (vähintään yksi)
- Demoinhalaattoreita ja muita demolaitteita, kuten anafylaksian ensihoitoon tarkoitetut autoinjektorit
- Ajantasaisia tietolähteitä ammattilaisten tueksi (kirjallisia, sähköisiä)
- Materiaalia tarjolla asiakkaille hoidon tueksi (kirjallista, sähköistä)

Apteekit edistävät hengityssairaiden hoidon onnistumista ja allergiaterveyttä yhteistyössä muun terveydenhuollon ja järjestöjen kanssa.

Astmayhdyshenkilöt apteekissa

Apteekkien astmaohjelmassa mukana olevat apteekit nimeävät henkilökunnastaan astmayhdyshenkilöksi vähintään yhden farmaseutin tai proviisorin. Yhdyshenkilö vastaa ohjelman paikallisesta toteuttamisesta yhdessä apteekin johdon kanssa.

Yhdyshenkilön tehtävänä on

PEREHTYÄ astman, keuhkohtaumataudin ja atooppisten sairauksien hoitoon sekä tupakasta vieroituksen tukemiseen, ylläpitää osaamista.

JAKAA TIETOA työyhteisössä esim. toimipaikkakoulutusten avulla, ja varmistaa koko farmaseuttisen henkilöstön riittävä osaamisen taso edellä mainittujen sairauksien hoidossa ja inhaloitavien lääkkeiden käytön ohjauksessa.

TEHDÄ YHTEISTYÖTÄ muun terveydenhuollon ja potilasyhdistysten kanssa ja toimia linkkinä apteekin ja muiden paikallisten toimijoiden välillä.

Paikallinen yhteistyö

Toiminnan kulmakivenä on muun terveydenhuollon ja apteekin välinen yhteistyö. Tavoitteena on saada aikaan pysyvä yhteistyömalli. Toimintatavat vaihtelevat mm. paikkakunnan koon, terveyspalvelujen tarjontarakenteen, potilasjärjestöjen toiminnan sekä eri osapuolten yhteistyöhalun mukaan.

Myös potilasyhdistykset ovat Apteekkien astmaohjelman toteutuksessa luonteva yhteistyötaho. Tapaamalla eri toimijoita ja tutustumalla heidän tehtäviinsä ja palvelutarjontaansa voidaan paremmin hahmottaa, miten sairauksien ehkäisy, hoito ja kuntoutus, sekä tupakasta vieroittautumisen ja terveysliikunnan tuki on paikkakunnalla järjestetty.

Paikallisista toimintamalleista ja tehtävänjaosta sopimalla varmistetaan potilaalle annettavan tiedon kattavuus ja yhteneväisyys. Astmayhdyshenkilö tai paikallisten apteekkien yhdyshenkilöt yhdessä voivat olla yhteistyössä aloitteentekijänä.

Esimerkkejä yhteistyössä keskusteltavista/sovittavista asioista:

- Paikalliset hoito-ohjeet, toimintatavat ja hoitopolut
- Lääkehoidon onnistumisen tukeminen ja seuranta
- Toimenpiteet potilaskohtaisissa ongelmatilanteissa
- Reseptin uusimisen periaatteet, kun uudistamispyyntö lähetetään apteekista
- Milloin asiakas ohjataan lääkärin tai hoitajan vastaanotolle
- Tupakoinnin lopettamiseen ja liikunnan lisäämiseen kannustaminen
- Hoitoa tukevan materiaalin jakaminen
- Paikallisesta potilasyhdistystoiminnasta tiedottaminen
- Yhteisten koulutusten, teemaviikkojen ja kampanjoiden järjestäminen

Elintapaohjaus

Aptekeilla on vuosittain arviolta 50 miljoonaa asiakas-kontaktia joissa tavoitetaan sellaisia henkilöitä, jotka eivät käytä muita terveydenhuollon palveluja. Tämä mahdollistaa herättelyn elintapamuutoksiin laajasti pienillä interventioilla.

Apteekkien astmaohjelmaan liittyvä elintapaohjaus tukee erityisesti tupakoinnin lopettamista ja terveytensä kannalta liian vähän liikkuvien liikunnan lisäämistä. Aptekeissa voidaan koota tietoa paikkakunnalla toimivista elintapamuutoksiin tähtäävistä tukiryhmistä,

vertaistukitoiminnasta sekä muista palveluista, joihin asiakkaita voidaan tarvittaessa ohjata. Apteekkien astmaohjelman puitteissa huomioidaan, että erityisesti astmaa ja keuhkohtaumatautia sairastavilta kysytään tupakoinnista ja tarjotaan tukea lopettamiseen.

Hyvä fyysinen kunto vähentää taipumusta astmaoireiluun ja liikunta on suoraan yhteydessä keuhkohtaumatautia sairastavan toimintakykyyn. Apteekkeissa voidaan kannustaa luontevasti liikunnan lisäämiseen ja jakaa tietoa paikkakunnan liikuntaohjauksesta ja -palveluista.

Lääkehoidon onnistumisen tukeminen

Inhaloitavat lääkkeet ovat astman ja keuhkohtaumataudin hoidon perusta. Niiden ottotekniikalla on suuri merkitys hoidon onnistumisessa. Väärän inhalointitekniikan seurauksena voi olla paitsi turha rahanmeno niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla, mutta myös huono hoitotasapaino ja sairauden paheneminen. Potilaan epätietoisuus **lääkkeiden erilaisista vaikutustavoista ja oikean käytön periaatteista** altistaa ongelmille lääkehoidon toteutuksessa. Apteekkien astmaohjelmassa kiinnitetään huomiota myös allergisen nuhan ja atooppisen ihottuman hoidon sekä anafylaksiaapotilaiden kohtauslääkehoidon ohjaukseen.

Lääkeneuvonta pyritään räätälöimään yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Erityisesti uutta lääke-

hoitoa aloittavien asiakkaiden kanssa käydään tarkemmin läpi perusasiat lääkkeiden käytöstä. Myös pidempään lääkkeitä käyttäneet kaipaavat usein tiedon kertaamista ja lääkehoidon onnistumisen tukemista apteekista. Lääkeneuvonnan lisäksi osa apteekkeista tarjoaa erityispalveluna **inhalaatiohoidon tarkistusta** tai **kokonaisvaltaista apteekin astmapalvelua**.

Lääkkeitä toimitettaessa otetaan huomioon asiakkaan muu lääkitys mahdollisten epätarkoituksenmukaisuuksien havaitsemiseksi. Asiakkaan sairastama keuhkosairaus pyritään huomioimaan myös itsehoitolääkettä (esim. yskänlääke, kipulääke) valittaessa. Lääkeneuvonnan lisäksi annetaan neuvontaa lääkkeettömistä hoitomuodoista.

APTEEKIN TEHTÄVÄT ASTMAOHJELMASSA

LÄÄKENEUVONTA

- Lääkehoitoihin liittyvä neuvonta ja motivointi lääkkeiden oikeaan käyttöön.
- Astmalääkkeiden perusominaisuuksien kertaus ja täsmennys, erityisesti hoitavien ja oirelääkkeiden toisistaan erottaminen.
- Inhaloitavien lääkkeiden ja niiden apuvälineiden käytön ohjaaminen
- Sairauden pahenemisvaiheen tunnistamisen ja omahoidon periaatteiden kertaaminen.
- Lääkehoidon toteutumisen seuraaminen ja mahdollisten ongelmien ratkaisu yhteistyössä asiakkaan ja hoitavan lääkärin kanssa
- Hoidon tehostamisen tarpeessa olevien potilaiden tunnistaminen ja hoitoon ohjaus.
- Itsehoidon ohjaaminen ja sairauden ja säännöllisen lääkityksen huomioiminen sopivaa itsehoitovalmistetta valittaessa.

ELINTAVAT

- Kannustaminen tupakoinnin lopettamiseksi
- Liikunnan merkityksestä kertominen keuhkosairauden hoidossa ja toimintakyvyn ylläpidossa
- Elintapamuutosten tukeminen ja tiedottaminen paikallisesta toiminnasta.

YHTEISTYÖ

- Paikallisten toimintamallien sopiminen yhdessä muun terveydenhuollon ja järjestöjen kanssa
- Sairauteen ja sen hoitoon liittyvän materiaalin jakaminen ja paikallisesta järjestötoiminnasta tiedottaminen.